

**University of
Zurich**^{UZH}

**Zurich Open Repository and
Archive**

University of Zurich
University Library
Strickhofstrasse 39
CH-8057 Zurich
www.zora.uzh.ch

Year: 2012

Evangelische Bildung im Horizont des Politischen: Überlegungen zu einer spezifischen Interdisziplinarität der Religionspädagogik

Schlag, Thomas

Posted at the Zurich Open Repository and Archive, University of Zurich
ZORA URL: <https://doi.org/10.5167/uzh-69346>
Book Section

Originally published at:

Schlag, Thomas (2012). Evangelische Bildung im Horizont des Politischen: Überlegungen zu einer spezifischen Interdisziplinarität der Religionspädagogik. In: Ragowski, C; Spiegel, E; Stross, A M; Marianski, J. KERYKS. Religionspädagogisches Forum. International - interkulturell - interdisziplinär. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 101-124.

KERYKS

Recenzenci / Rezensenten

prof. dr hab. Udo Schmälzle, prof. dr hab. Mariusz Zemło

Redaktor prowadzący / Redaktion

Edyta Peszyńska

Tłumaczenie tekstów / Übersetzung der Texte

Herbert Ulrich, dr Agnieszka Zduniak, Agnieszka Krupa

Projekt okładki / Umschlagentwurf

Egon Spiegel, Krzysztof Galus

Skład komputerowy / Computersatz

Paweł Banasiak

© Wydawnictwo Adam Marszałek • Toruń 2012

Wydawnictwo prowadzi sprzedaż wysyłkową:

tel./fax 56 648 50 70, e-mail: marketing@marszalek.com.pl

Wydawnictwo Adam Marszałek,

ul. Lubicka 44, 87-100 Toruń,

tel./fax 56 648 50 70; tel. 56 660 81 60, 56 664 22 35

e-mail: info@marszalek.com.pl   www.marszalek.com.pl

Drukarnia nr 2, ul. Warszawska 52, 87-148 Łysomice, tel. 56 678 34 78

KERYKS

FORUM PEDAGOGICZNORELIGIJNE

Miedzynarodowe – Międzykulturowe – Międzydyscyplinarne

RELIGIONSPÄDAGOGISCHES FORUM

International – interkulturell – interdisziplinär

9 (2010)

ISSN 1643-2444

Redaktorzy / Redakteure / Editors

Cyprian Rogowski (Redaktor Naczelny / Hauptschriftleiter / Editor in Chief)

Profesor porównawczej (interdyscyplinarnej) pedagogiki religii na Wydziale Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Polska)

Professor für vergleichende (interdisziplinäre) Religionspädagogik an der Theologischen Fakultät der Universität in Olsztyn (Poland). E-Mail: cyprianrogowski@wp.pl

Egon Spiegel

Profesor teologii praktycznej: pedagogika religii na Uniwersytecie w Vechcie (Niemcy)

Professor für Praktische Theologie: Religionspädagogik an der Universität Vechta (Germany)

Annette M. Stroß

Profesor nauk o wychowaniu w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Karlsruhe (Niemcy)

Professorin für Allgemeine Erziehungswissenschaft an der Pädagogischen Hochschule Karlsruhe (Germany)

Janusz Mariański

Profesor socjologii moralności na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie (Polska)

Professor für Soziologie der Moral an der Fakultät für Sozialwissenschaften der Katholischen Universität Johannes Paul II. in Lublin (Poland)

Współpraca / Mitarbeit / Cooperation

Martin Jäggle

Profesor pedagogiki religii na Fakultecie Teologicznym Uniwersytetu w Wiedniu (Austria)
Professor für Religionspädagogik an der Theologischen Fakultät der Universität Wien
(Österreich)

Bogusław Śliwerski

Profesor nauk o wychowaniu Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi (Polska)
Professor für Allgemeine Erziehungswissenschaft an der Universität in Łódź (Poland)

SPIS TREŚCI/INHALTSVERZEICHNIS

	Od Redakcji	9
	Von der Redaktion	11
	Editorial	13
GOŚĆ NUMERU / GASTKOMMENTAR	Wystąpienie Prezydenta RP podczas IX Zjazdu Gnieźnieńskiego Rede des Präsidenten der Republik Polen auf der 9. Gnesener Begegnung	17
WPROWADZENIE / EINFÜHRUNG	Bernhard Grümme Nauka religii a polityka Religionsunterricht und Politik	31
ARTYKUŁY / BEITRÄGE	Bernhard Grümme Politycznie wrażliwe nauczanie religii. Zbliżenie do zaniedbanego projektu Politisch sensibler Religionsunterricht. Annäherungen an ein längst überfälliges Projekt	37
	Egon Spiegel Religia a polityka. Wzajemne przyporządkowanie z perspektywy pedagogiki pokoju względnie pedagogiki religii Religion und Politik. Eine Zuordnung aus friedens- bzw. religionspädagogischer Sicht	67
	Thomas Schlag Ewangelickie kształcenie w horyzoncie polityczności. Przemyslenia dotyczące specyficznej interdyscyplinarności pedagogiki religii Evangelische Bildung im Horizont des Politischen. Überlegungen zu einer spezifischen Interdisziplinarität der Religionspädagogik	101
	Godwin Lämmermann Polityczny wymiar konstruktywno-krytycznej dydaktyki religii Politische Dimensionen einer konstruktiv-kritischen Religionsdidaktik	125
	Folkert Rickers Polityczne kształcenie w ramach nauczania religii a kapitalizm Politische Bildung im Religionsunterricht und der Kapitalismus	145

	Norbert Mette	173
	Zjawisko wykluczenia jako wyzwanie dla teologii praktycznej i pastoralnej	
	Exklusion – eine praktisch-theologische und pastorale Herausforderung	
	Josef Senft	215
	Teologia wyzwolenia i nauczanie religii	
	Befreiungstheologie und Religionsunterricht	
	Helga Kohler-Spiegel	233
	<i>Until every woman is free, no woman is free.</i> Feministyczna teologia a wiecznie żywa stronniczość – także w ramach nauczania religijnego	
	<i>Until every woman is free, no woman is free.</i> Feministische Theologie und die bleibende Parteilichkeit – auch im Religionsunterricht	
	Janusz Mariański	251
	Kościół katolicki w Polsce jako instytucja społeczno-polityczna?	
	Die katholische Kirche in Polen als sozio-politische Institution?	
	Monika Adamczyk	287
	Zasoby kapitału społecznego w Polsce i jego społeczno-kulturowe uwarunkowania	
	Ressourcen des sozialen Kapitals in Polen und seine soziokulturellen Bedingungen	
	Edward Balawajder	317
	Idea wychowania państwowego w ocenie Wojciecha Korfantego	
	Der Gedanke der staatlichen Erziehung im Urteil von Wojciech Korfanty	
NOWE INSPIRACJE W NAUKACH O WYCHOWANIU / IMPULSE AUS DER ERZIEHUNGSWISSENSCHAFT	Astrid Messerschmidt	343
	Globalna edukacja w obliczu dwóch różnych światów – pedagogiczne podejście do refleksji nad pojęciem globalizacji	
	Globales Lernen in geteilten Welten – pädagogische Zugänge zur Reflexion von Globalisierung	
	Diemut Ophardt, Felicitas Thiel	357
	Ekspertyza nauczycielska w zarządzaniu klasą	
	Lehrerexpertise im Klassenmanagement	
W KIERUNKU PRAKTYKI / AUS DER PRAXIS	Thorsten Knauth	379
	Rok 1968 a pedagogika ewangelicka: założenia, oddziaływanie, niewykorzystane możliwości	
	1968 und die evangelische Religionspädagogik: Ansätze, Wirkungen, unabgeoltene Potenziale	

RECENZJE / REZENSIONEN	■ Thomas Schlag, <i>Horizonte demokratischer Bildung. Evangelische Religionspädagogik in politischer Perspektive (Religionspädagogik in pluraler Gesellschaft, Bd. 14)</i> , Freiburg i.Br.: Herder, 2010 (Bernhard Grümmе)	407
	■ Ottmar John, Magnus Striet (Hrsg.), <i>»... und nichts Menschliches ist mir fremd«. Theologische Grenzgänge</i> , Regensburg: Pustet, 2010 (Bernhard Grümmе)	414
	■ Michael Nagler, Egon Spiegel, <i>Politik ohne Gewalt. Prinzipien, Praxis und Perspektiven der Gewaltfreiheit</i> (Friedenswissenschaft: Friedensforschung – Friedenserziehung – Friedensarbeit, Bd. 1), Berlin: LIT-Verlag, 2008 (Josef Senft)	418
	■ Janusz Mariański, <i>Religia w społeczeństwie ponowoczesnym. Studium socjologiczne</i> , Oficyna Naukowa, Warszawa 2010 (Józef Baniak)	423
	■ Deutsches Polen-Institut, <i>Jahrbuch Polen 2009 – Religion</i> , Wiesbaden: Harrassowitz, 2009 (Andreas Prokopf)	433
	■ Bernhard Grümmе, <i>Religionsunterricht und Politik. Bestandsaufnahme – Grundsatzüberlegungen – Perspektiven für eine politische Dimension des Religionsunterrichts</i> , Stuttgart: Kohlhammer, 2009 (Egon Spiegel)	440
SPRAWOZDANIA / BERICHTЕ	Cyprian Rogowski Aktualne problemy badawcze polskiej i niemieckiej pedagogiki religii Aktuelle Forschungsschwerpunkte der deutsch-polnischen Religionspädagogik	459
SKŁAD RADY NAUKOWEJ / WISSENSCHAFTLICHER BEIRAT		473